

POSTANOWIENIE

Dnia 29 stycznia 2020 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Maciej Pacuda

w sprawie z odwołania E. R. i J. B. następców prawnych W. R.
od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w O.
o niezrealizowane świadczenie,
na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w dniu 29
stycznia 2020 r.,
na skutek skargi kasacyjnej odwołujących się od wyroku Sądu Apelacyjnego w (...)
z dnia 19 czerwca 2018 r., sygn. akt III AUa (...),

odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania.

UZASADNIENIE

Sąd Apelacyjny – Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w (...) wyrokiem z dnia 19 czerwca 2018 r. oddalił apelację wniesioną przez ubezpieczonego W. R. od wyroku Sądu Okręgowego – Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w O. z dnia 15 grudnia 2017 r., oddalającego odwołanie od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w O. z dnia 29 stycznia 2015 r., którą organ rentowy odmówił przyznania ubezpieczonemu prawa do emerytury z tytułu pracy w warunkach szczególnych oraz od decyzji z dnia 26 stycznia 2015 r. dotyczącej przeliczenia kapitału początkowego.

Następczynie prawne ubezpieczonego W. R. – E. R. i J. B. wniosły do Sądu Najwyższego skargę kasacyjną od wyroku Sądu Apelacyjnego z dnia 19 czerwca 2018 r., zaskarżając ten wyrok w całości i zarzucając mu naruszenie prawa materialnego, to jest art. 32 ust. 1 i 4 i art. 184 ustawy z dnia 17 grudnia

1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (dalej jako ustawa emerytalno-rentowa) oraz § 4 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (dalej jako rozporządzenie RM z 1983 r.), a także naruszenie przepisów postępowania, to jest art. 217 § 2 k.p.c. w związku z art. 227 k.p.c.

We wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania skarżące powołały się na oczywistą zasadność tego środka zaskarżenia. Podniosły przy tym, że ubezpieczony przez całe swoje zawodowe życie obsługiwał ciężki sprzęt budowlany, pierwotnie zdobywając uprawnienia na stanowisku pomocnika maszynisty, a po odbyciu służby wojskowej i zdobyciu uprawnień, jako maszynista spycharki, walca i innych maszyn budowlanych.

W opinii skarżących, Sąd Apelacyjny w (...) przy rozstrzyganiu sprawy w rażący sposób naruszył procedurę, przez zastosowanie błędnego zarządzenia resortowego oraz pominięcie istotnych dowodów w sprawie, co skutkowało błędną interpretacją przepisów prawa materialnego w zakresie prawa do wcześniejszej emerytury z tytułu pracy w warunkach szczególnych.

Ponadto Sąd Apelacyjny orzekł wbrew przyjętej przez Sąd Najwyższy linii orzeczniczej dotyczącej uznawania za pracę w warunkach szczególnych pracy podczas zdobywania kwalifikacji zawodowych. Ubezpieczony wielokrotnie w trakcie procesu powoływał natomiast liczne orzeczenia dotyczące tej kwestii. Skoro zaś przesłanką uznania za pracę w szczególnych warunkach jest stałe i w pełnym wymiarze czasu pracy obowiązującym na danym stanowisku narażenie na działanie szkodliwych czynników (por. § 2 ust. 1 rozporządzenia), co do którego istnieje domniemanie prawne występowania przy pracach wymienionych w wykazach stanowiących załącznik do rozporządzenia RM z 1983 r., to o zaszeregowaniu określonej pracy do prac wykonywanych w szczególnych warunkach nie może decydować stopień umiejętności zawodowych pracownika wykonującego takie prace ani zakres posiadanych przez niego kwalifikacji lub uprawnień do jej wykonywania. W konsekwencji, za pracę w szczególnych warunkach może być uznana także praca wykonywana w trakcie nabywania umiejętności zawodowych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Stosownie do art. 398⁹ § 1 k.p.c. Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania, jeżeli w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne (pkt 1), istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów (pkt 2), zachodzi nieważność postępowania (pkt 3) lub skarga jest oczywiście uzasadniona (pkt 4). Wypada również dodać, iż zgodnie z art. 398⁴ § 2 k.p.c., określającym wymogi formalne skargi kasacyjnej, skarga kasacyjna powinna zawierać wniosek o przyjęcie do rozpoznania i jego uzasadnienie. Należy zatem stwierdzić, że wniosek o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania powinien wskazywać, że zachodzi przynajmniej jedna z okoliczności wymienionych w powołanym wcześniej art. 398⁹ § 1 k.p.c., a jego uzasadnienie (sporządzone odrębnie od uzasadnienia podstaw kasacyjnych) winno zawierać argumenty świadczące o tym, że rzeczywiście, biorąc pod uwagę sformułowane w ustawie kryteria, istnieje potrzeba rozpoznania skargi przez Sąd Najwyższy. Skarga kasacyjna nie jest bowiem (kolejnym) środkiem zaskarżenia przysługującym od każdego rozstrzygnięcia sądu drugiej instancji kończącego postępowanie w sprawie, z uwagi na przeważający w jej charakterze element interesu publicznego. Służy ona kontroli prawidłowości stosowania prawa, nie będąc instrumentem weryfikacji trafności ustaleń faktycznych stanowiących podstawę zaskarżonego orzeczenia.

Należy także przypomnieć, że zgodnie z utrwalonym stanowiskiem judykatury skarga jest oczywiście uzasadniona, jeżeli zaskarżone tą skargą orzeczenie zapadło wskutek oczywistego naruszenia prawa, zaś oczywiste naruszenie prawa powinno być rozumiane jako widoczna, bez potrzeby dokonywania pogłębionej analizy jurydycznej, sprzeczność wykładni lub stosowania prawa z jego brzmieniem albo powszechnie przyjętymi regułami interpretacji (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 26 lutego 2001 r., I PKN 15/01, OSNAPiUS 2002 nr 20, poz. 494 oraz z dnia 17 października 2001 r., I PKN 157/01, OSNP 2003 nr 18, poz. 437) i jest możliwe do przyjęcia tylko wówczas, gdy orzeczenie jest niewątpliwie sprzeczne z zasadniczymi i niepodlegającymi różnej

wykładni przepisami prawa (por. orzeczenie Sądu Najwyższego z dnia 30 stycznia 1963 r., II CZ 3/63, OSPiKA 1963 nr 11, poz. 286). Powołanie się przez autora skargi kasacyjnej na przesłankę zawartą w art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c. zobowiązuje go zatem do przedstawienia wyводу prawnego zmierzającego do wykazania kwalifikowanej postaci naruszenia przepisów prawa materialnego lub procesowego polegającej na jego oczywistości, widocznej *prima facie*, przy wykorzystaniu podstawowej wiedzy prawniczej, co daje podstawy do uznania skargi za oczywiście uzasadnioną, tj. podlegającą uwzględnieniu (por. postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 11 grudnia 2009 r., II PK 223/09, LEX nr 585777 oraz z dnia 3 lutego 2010 r., II PK 304/09, LEX nr 602695). Innymi słowy, jeżeli skarżący powołuje się na oczywistą zasadność skargi, to powinien zawrzeć w niej wywód prawny, z którego ta oczywista zasadność będzie wynikała. Ma to być przy tym zasadność łatwo dostrzegalna już nawet przy pobieżnej lekturze skargi (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 7 maja 2010 r., V CSK 459/09, LEX nr 602638).

Zdaniem Sądu Najwyższego, oceniany w niniejszym postępowaniu wniosek skarżących o przyjęcie ich skargi kasacyjnej do rozpoznania nie spełnia wyżej określonych kryteriów.

Sąd Najwyższy zauważa bowiem, że w jego orzecznictwie, w sprawach, w których przedmiotem sporu było prawo do emerytury w obniżonym wieku emerytalnym, o której mowa w art. 184 w związku z art. 32 ustawy emerytalno-rentowej i przepisach rozporządzenia RM z 1983 r., a ściślej problem legitymowania się przez ubezpieczonych co najmniej 15-letnim okresem wykonywania prac w szczególnych warunkach w rozumieniu art. 32 ustawy emerytalnej, jednolicie przyjmuje się, że wiek emerytalny (obniżony w stosunku do określonego w art. 27 pkt 1 ustawy), rodzaje prac lub stanowisk oraz warunki, na podstawie których pracownikom zatrudnionym w szczególnych warunkach przysługuje prawo do emerytury, ustala się na podstawie przepisów rozporządzenia RM z 1983 r. Pogląd ten został wyrażony w uchwale składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 13 lutego 2002 r., III ZP 30/01 (OSNAPIUS 2002 nr 10, poz. 243), w której uznano, że przepisy dotychczasowe, o których mowa w art. 32 ust. 4 ustawy emerytalnej, to § 4-8a rozporządzenia RM z 1983 r. określające wiek emerytalny i okresy wykonywania pracy w szczególnych warunkach przez

pracowników wykonujących prace wymienione (wyszczegółowione) w wykazach stanowiących załączniki do rozporządzenia, § 9-15 rozporządzenia określające wiek emerytalny i warunki przechodzenia na emeryturę osób zatrudnionych w szczególnym charakterze, a ponadto § 3 rozporządzenia określający ogólny wymagany okres zatrudnienia (staż składkowy i nieskładkowy) oraz § 2 stanowiący, że okresami pracy uzasadniającymi prawo do świadczeń na zasadach określonych w rozporządzeniu są okresy, w których praca w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze jest wykonywana stale i w pełnym wymiarze czasu pracy obowiązującym na danym stanowisku.

W powołanej uchwale podkreślono również, że przepisy § 1 ust. 2 i 3 rozporządzenia RM z 1983 r. zobowiązujące ministrów, kierowników urzędów centralnych i centralne związki spółdzielcze do ustalenia wykazów stanowisk pracy w podległych im zakładach nie dotyczą materii regulowanej art. 32 ust. 4 ustawy o emeryturach i rentach. Nie określają one bowiem ani wieku emerytalnego, ani rodzajów i stanowisk pracy, ani warunków przechodzenia na emeryturę. Przepisy te nie wkraczają w sferę praw podmiotowych pracownika, lecz stanowią dyrektywę dla organów zwierzchnich lub nadzorujących zakłady pracy do prowadzenia wykazów stanowisk pracy wymienionych w załączniku do rozporządzenia. Nie należą więc one do tych przepisów dotychczasowych, które z mocy art. 32 ust. 4 mają zastosowanie do pracowników, o których mowa w art. 32 ust. 2. W systemie regulowanym ustawą o emeryturach i rentach przepisy § 1 ust. 2 i 3 rozporządzenia nie istnieją, zatem nie mogą być w żaden sposób przydatne do interpretacji użytego w art. 32 ust. 2 ustawy określenia pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach. W związku z tym nie ma potrzeby odnoszenia się do anachronicznego w obecnym stanie prawnym określenia „zakładów pracy podległych ministrom, kierownikom urzędów centralnych i centralnym związkom spółdzielczym”.

Z odwołaniem się do argumentacji zawartej w uchwale z dnia 13 lutego 2002 r., III ZP 30/01, w późniejszym orzecznictwie Sądu Najwyższego utrwaliło się więc stanowisko, zgodnie z którym wykazy resortowe mają jedynie charakter informacyjny i techniczno-porządkujący. W wyroku z dnia 20 października 2005 r., I UK 41/05 (OSNP 2006 nr 19-20, poz. 306) Sąd Najwyższy wyraził zaś pogląd, że wykonywanie pracy na stanowisku określonym w zarządzeniu resortowym, której

nie wymieniono w wykazach A i B, stanowiących załącznik do rozporządzenia RM z 1983 r., nie uprawnia do uzyskania emerytury na podstawie art. 32 ust. 1 w związku z art. 32 ust. 2 ustawy emerytalno-rentowej (pogląd ten został następnie podtrzymany w wyrokach: z dnia 23 lutego 2010 r., II UK 188/09, LEX nr 590237 oraz z dnia 27 stycznia 2012 r., II UK 103/11, LEX nr 1130388). Wypada dodać, iż w wyroku z dnia 22 czerwca 2005 r., I UK 351/04 (OSNP 2006 nr 5-6, poz. 90) Sąd Najwyższy stwierdził, że określanie dla celów emerytalnych stanowisk pracy jako „pracy wykonywanej w szczególnych warunkach” w rozumieniu wykazów stanowiących załącznik do rozporządzenia RM z 1983 r. nie należy do kompetencji pracodawcy. Z kolei, w wyroku z dnia 22 lutego 2007 r., I UK 258/06 (M.P.Pr. 2007, nr 6, poz. 316) Sąd Najwyższy podkreślił, że wcześniejsza emerytura jest dla powszechnego systemu świadczeń emerytalnych „instytucją” wyjątkową, określającą szczególne uprawnienia. Zawarcie przez ustawodawcę w zamkniętym katalogu wykazu pracowników zatrudnionych w szczególnym charakterze wyłącza możliwość jego rozszerzania w procesie stosowania prawa. Możliwość odstępstwa od zasady powszechnej - zwłaszcza ze względu na przesłankę szczególnego charakteru zatrudnienia - pozostaje atrybutem władzy ustawodawczej, a nie sądowniczej. Kwestia znaczenia wykazów prac wykonywanych w szczególnych warunkach zawartych w zarządzeniach resortowych dla oceny uprawnień do emerytury w obniżonym wieku emerytalnym przysługującej na podstawie art. 32 ustawy emerytalno-rentowej oraz przepisów rozporządzenia RM z 1983 r. była przedmiotem wykładni również w kolejnych orzeczeniach Sądu Najwyższego. Odnosząc się do tej kwestii, Sąd Najwyższy wyjaśnił, że „przepisy dotychczasowe” w rozumieniu art. 32 ust. 4 ustawy o emeryturach i rentach, to wyłącznie przepisy rozporządzenia RM z 1983 r., a wydane na ich podstawie zarządzenia resortowe są aktami niższego rzędu i nie mogą wykraczać poza ustawowe upoważnienie. Upoważnienie dla właściwych ministrów, kierowników urzędów centralnych oraz centralnych związków spółdzielczych wynikające z § 2 ust. 2 tego rozporządzenia nie stwarzało bowiem podstawy prawnej do wydawania aktów niepozostających w zgodności z powszechnie obowiązującym prawem, lecz obejmowało tylko ustalenie w porozumieniu z Ministrem Pracy, Płac i Spraw Socjalnych w podległych i nadzorowanych zakładach pracy stanowisk pracy, na których są wykonywane

prace w szczególnych warunkach, i nie przewidywało możliwości wykroczenia poza wykazy prac wykonywanych w szczególnych warunkach wymienione w załączniku do rozporządzenia. Na jego podstawie wymienione podmioty mogły tylko wskazać, na których stanowiskach są wykonywane prace w szczególnych warunkach, wymienione w wykazach A i B, nigdy zaś ustanawiać nowych stanowisk pracy (por. także wyrok Sądu Najwyższego z dnia 16 czerwca 2009 r., I UK 20/09, LEX nr 515698). Wykazy resortowe mają więc jedynie charakter informacyjny, techniczno-porządkujący, uściślający. Z faktu, że właściwy minister, kierownik urzędu centralnego czy centralny związek spółdzielczy w porozumieniu z Ministrem Pracy, Płac i Spraw Socjalnych ustalił w podległych i nadzorowanych zakładach pracy, że dane stanowisko pracy jest stanowiskiem pracy w szczególnych warunkach, może płynąć domniemanie faktyczne, że praca na tym stanowisku w istocie wykonywana była w takich warunkach i odwrotnie, brak konkretnego stanowiska pracy w takim wykazie może - w kontekście całokształtu ustaleń faktycznych - stanowić negatywną przesłankę dowodową (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 25 lutego 2010 r., II UK 218/09, LEX nr 590247 oraz z dnia 16 listopada 2010 r., I UK 124/10, LEX nr 707404).

Trzeba też zauważyć, że wykazy stanowiące załączniki do rozporządzenia RM z 1983 r. mają charakter branżowo-stanowiskowy, przy czym wymienia się w nich albo rodzaje pracy będącej pracą w szczególnych warunkach, albo konkretne stanowiska pracy, na których zatrudnienie jest pracą w szczególnych warunkach. Jeśli zaś chodzi o wymienione pod poz. 3, Działu V (W budownictwie i przemyśle materiałów budowlanych) wykazu A, stanowiącego załącznik do rozporządzenia, prace maszynistów ciężkich maszyn budowlanych lub drogowych, to niewątpliwie chodzi w nich o prace określone stanowiskowo. Dlatego też za pracę maszynistów ciężkich maszyn budowlanych lub drogowych można uznać jedynie czynności wykonywane przez osoby posiadające odpowiednie uprawnienia, realizowane, jak wymaga tego § 2 ust. 1 rozporządzenia, stale i w pełnym wymiarze czasu pracy obowiązującym na danym stanowisku pracy, to jest zasadniczo przez 8 godzin dziennie, chyba że na danym stanowisku obowiązuje krótszy wymiar czasu pracy. Statusu takiego nie posiada natomiast co do zasady okres zatrudnienia, w którym pracownik wykonuje poza czynnościami zaliczonymi do prac w szczególnych

warunkach również inne prace niewymienione w załączniku do rozporządzenia (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 14 września 2007 r., III UK 27/07, OSNP 2008 nr 21-22, poz. 325; z dnia 19 września 2007 r., III UK 38/07, OSNP 2008 nr 21-22, poz. 329; z dnia 6 grudnia 2007 r., III UK 66/07, LEX nr 483283; z dnia 22 stycznia 2008 r., I UK 210/07, OSNP 2009 nr 5-6, poz. 75 i z dnia 24 marca 2009 r., I PK 194/08, LEX nr 528152 oraz z dnia 1 czerwca 2010 r., II UK 21/10, LEX nr 619638).

Sporny w niniejszej sprawie okres zatrudnienia ubezpieczonego dotyczył jego pracy na stanowisku pomocnika maszynisty. Co więcej, z ustaleń faktycznych poczynionych w tej sprawie przez Sądy *meriti* wynikało, że w okresie tym do obowiązków ubezpieczonego należała codzienna obsługa spycharki oraz wszelka pomoc świadczona maszyniście. W czasie pracy przebywał on także w kabinie spycharki, gdzie obserwował pracę maszynisty. Po kilku miesiącach szkolenia, przez część czasu pracy obsługiwał również spycharkę, ale pod nadzorem operatora, wykonując niektóre prace ziemne. Uprawnienia operatora ciężkiej maszyny budowlanej – spychacza o mocy 100 KM uzyskał natomiast dopiero w dniu 5 lipca 1976 r.

Powyższe ustalenia faktyczne oznaczają zatem, że w całym spornym okresie ubezpieczony nie zajmował stanowiska wymienionego w wykazie A, stanowiącym załącznik do rozporządzenia RM z 1983 r., a jeśli nawet faktycznie wykonywał przez część tego okresu czynności maszynisty ciężkiego sprzętu budowlanego lub drogowego, to zawsze pod nadzorem oraz nie w pełnym wymiarze czasu pracy. Wymaga natomiast podkreślenia, że w myśl art. 398¹³ § 2 k.p.c., Sąd Najwyższy w postępowaniu kasacyjnym jest związany ustaleniami faktycznymi stanowiącymi podstawę zaskarżonego wyroku, co oznacza, że w przypadku poddania skargi kasacyjnej merytorycznemu rozpoznaniu musiałby uwzględnić owe ustalenia przy rozpatrywaniu podniesionych w skardze zarzutów naruszenia prawa materialnego, którego przepisy stanowiły rzeczywistą podstawę rozstrzygnięcia.

Kierując się przedstawionymi motywami, Sąd Najwyższy uznał, że skarżące nie zdołały wykazać, że zachodzi potrzeba rozpoznania ich skargi kasacyjnej.

Dlatego też, na podstawie art. 398⁹ § 2 k.p.c., orzekł jak w sentencji swojego postanowienia.